

ЗМІСТ ПРАВОВОГО СТАТУСУ СУБ'ЄКТІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

CONTENT OF THE LEGAL STATUS OF OPERATIONAL AND SOCIAL ACTIVITY SUBJECTS

Мулявка Д.Г.,

*кандидат юридичних наук, професор,
завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності
Національного університету державної фіскальної служби України*

Шилле О.О.,

*старший оперуповноважений з особливо важливих справ
оперативного управління
Головного управління Державної фіскальної служби України
в Одеській області*

У статті визначено особливості правового статусу суб'єктів оперативно-розшукової діяльності. З'ясовано, що права суб'єктів оперативно-розшукової діяльності можуть бути класифіковані за змістом і у залежності від правового режиму інформації. Обґрунтовано, що обов'язки суб'єктів оперативно-розшукової діяльності можуть мати функціональний, процедурний або допоміжно-забезпечувальний характер.

Ключові слова: правовий статус, суб'єкти оперативно-розшукової діяльності, права, обов'язки, профілактична діяльність.

В статье определены особенности правового статуса субъектов оперативно-розыскной деятельности. Определено, что права субъектов оперативно-розыскной деятельности могут быть классифицированы по содержанию и в зависимости от правового режима информации. Обосновано, что обязанности субъектов оперативно-розыскной деятельности могут иметь функциональный, процедурный или вспомогательно-обеспечивающий характер.

Ключевые слова: правовой статус, субъекты оперативно-розыскной деятельности, права, обязанности, профилактическая деятельность.

The article defines the features of the legal status of the subjects of operational-search activity. It is determined that the rights of the subjects of operational-search activity can be classified according to the content and depending on the legal regime of information. It is substantiated that the duties of the subjects of operative-search activity can have a functional, procedural or auxiliary-supporting character.

Key words: legal status, subjects of operative-search activity, rights, duties, preventive activities.

Подальший розвиток демократичних відносин у нашій державі, підвищення уваги до проблеми забезпечення прав і свобод громадян нерозривно пов'язані з підвищенням ефективності правоохоронної системи, і зокрема оперативно-розшукової діяльності. У зв'язку з цим уявляється важливим досягнення стану відповідності законодавчих актів, в яких закріплено права та обов'язки суб'єктів оперативно-розшукової діяльності, сучасному етапу реформування правоохоронної системи, для якого характерним є трансформація правоохоронних органів, функціональний підхід до їх організації, обумовлений відповідністю їх структури та компетенції, соціальним призначенням, виконуваною у суспільстві місією.

Вказане обумовлює необхідність проаналізувати теоретичні джерела та правові акти з метою визначення особливостей прав та обов'язків суб'єктів оперативно-розшукової діяльності у сучасних умовах. Крім того, слід з'ясувати сутність категорії «суб'єкти оперативно-розшукової діяльності», її відмінність від суміжних категорій, сутність правового статусу означених суб'єктів та їх перелік.

Окремі питання організації оперативно-розшукової діяльності вже знайшли своє висвітлення у працях таких відомих учених та практиків, як М.І. Ануфрієв, П.П. Андрушко, О.М. Бандурка, В.Т. Білоус, В.І. Басков, О.Ф. Долженков, К.К. Горяїнов, Д.Г. Мулявка, В.С. Овчинський, О.Ю. Шумилов, Л.П. Скалосуб, Ю.В. Трунцевський, О.М. Шелухін, В.В. Шендрік, А.М. Юрченко. Разом з тим слід зазначити, що проблематика змісту правового статусу суб'єктів оперативно-розшукової діяльності у сучасних умовах потребує подальших наукових досліджень.

Мета роботи полягає у тому, щоб на основі вивчення теоретичних та нормативних джерел і узагальнення аналізу практичної діяльності виокремити особливості прав та обов'язків суб'єктів оперативно-розшукової діяльності.

Правові відносини, які виникають під час оперативно-розшукової діяльності, є досить різноманітними, оскільки

стосуються як зовнішніх, так і внутрішньоорганізаційних напрямів її реалізації, мають як регулятивний, так і юрисдикційний характер тощо. Центральним елементом таких відносин є їх суб'єкти та учасники [1, с.160]. У правових науках з'ясування змісту та сутності правового становища певних суб'єктів традиційно здійснюється за допомогою категорії «правовий статус», яка являє собою одну із найважливіших політико-юридичних категорій, що нерозривно пов'язана із соціальною структурою суспільства, рівнем демократії і станом законності і являє собою систему прав та обов'язків [2, с. 231]. У свою чергу, у різних галузях права сформовано інститути (підінститути) правового статусу основних суб'єктів правовідносин, притаманних цим галузям. Так, кримінально-процесуальний статус розуміється як базовий рівень становища особи у кримінальному процесі, на основі якого формуються статуси конкретних учасників кримінального судочинства [3, с. 16].

Суб'єкт ОРД визначають як спеціально уповноважений орган або підрозділ, що, відповідно до визначеного законодавцем функціонального призначення, реалізовує комплексні повноваження щодо застосування спеціальних сил та засобів ОРД з пошуку і фіксації фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави [4, с. 121]. На основі аналізу нормативно-правових актів та доктринальних підходів можна з'ясувати, що до основних ознак суб'єктів ОРД належать наступні: перебування у складі правоохоронних органів або спеціальних служб; диференціація виключених прав на проведення ОРД щодо припинення правопорушень в окремих сферах, що обумовлює спеціалізацію суб'єктів ОРД; комплексність правового статусу, який

включає права та обов'язки, гарантії діяльності та відповідальність суб'єктів ОРД; наявність права проводити гласні та негласні, пошукові, розвідувальні та контррозвідувальні заходи; наявність у своєму складі гласних та негласних, штатних та позаштатних працівників.

Категорію суб'єктів ОРД слід відмежовувати від категорій виконавців та учасників ОРД. Виконавцем ОРД є гласний або негласний працівник оперативного підрозділу, на якого відповідно до специфіки службової діяльності покладено безпосереднє виконання оперативно-розшукової функції, а суб'єктом ОРД виступає оперативний підрозділ, якому законодавством надано відповідні права та на якого покладено певні обов'язки. Учасниками ОРД є особи, які не належать до суб'єктів ОРД, але сприяли виявленню, попередженню, припиненню або розкриттю кримінального правопорушення; залучалися до виконання завдань ОРД у минулому; виконують оперативно-розшукові завдання на постійній, короткотривалій або разовій основі.

Перелік суб'єктів ОРД включає підрозділи: Національної поліції (підрозділи кримінальної та спеціальної поліції); Державного бюро розслідувань (підрозділи внутрішньої безпеки, забезпечення особистої безпеки); Служби безпеки України (контррозвідка, військова контррозвідка, підрозділ захисту національної державності, спеціальні підрозділи по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю, оперативно-технічні, внутрішньої безпеки, оперативного документування, боротьби з тероризмом і захисту учасників кримінального судочинства та працівників правоохоронних органів); Служби зовнішньої розвідки України (підрозділи агентурної розвідки, оперативно-технічні, власної безпеки); Державної прикордонної служби України (розвідувальний орган спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у справах охорони державного кордону (агентурної розвідки, оперативно-технічним, власної безпеки), оперативно-розшуковими підрозділами відповідно спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у справах охорони державного кордону та його територіальних органів, підрозділами з охорони державного кордону органів охорони державного кордону та Морської охорони, забезпечення внутрішньої безпеки, забезпечення власної безпеки, оперативного документування та оперативно-технічними); управління державної охорони (підрозділ оперативного забезпечення охорони виключно з метою забезпечення безпеки осіб та об'єктів, щодо яких здійснюється державна охорона); органів доходів і зборів (оперативними підрозділами податкової міліції та підрозділами, які ведуть боротьбу з контрабандою); органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України (згодом – Державної пенітенціарної служби України, згодом – Департаментом пробації як структурним підрозділом Міністерства юстиції України, який забезпечує виконання завдань, покладених на Мін'юст, зокрема щодо формування та реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації); розвідувального органу Міністерства оборони України (оперативними, оперативно-технічними підрозділами, а також підрозділом власної безпеки); Національного антикорупційного бюро України підрозділами детективів, оперативно-технічними, внутрішнього контролю). Проведення оперативно-розшукової діяльності іншими підрозділами зазначених органів, підрозділами інших міністерств, відомств, громадськими, приватними організаціями та особами забороняється, що робить наведений вище перелік закритим, тобто таким, що не може бути довільно доповнений іншими органами та підрозділами, якщо цьому не передували зміни до ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [5].

Оскільки базовими категоріями правового статусу є права та обов'язки суб'єктів, розглянемо їх детальніше. Права суб'єктів оперативно-розшукової діяльності мо-

жуть бути класифіковані на наступні групи: а) за змістом: пов'язані з одержанням відомостей та даних; пов'язані із застосуванням заходів примусу; пов'язані з фіксуванням слідів злочину; пов'язані з виконанням спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації; допоміжного характеру; б) у залежності від правового режиму інформації: пов'язані зі здійсненням гласних та негласних заходів.

Обов'язки суб'єктів оперативно-розшукової діяльності за критерієм змісту можна розподілити на декілька груп. До них доцільно включити обов'язки: а) функціонального характеру (вживати необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення і припинення злочинів та викриття причин і умов, які сприяють вчиненню злочинів, здійснювати профілактику правопорушень; брати участь у здійсненні заходів щодо фізичного захисту ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання, а також у проведенні спеціальної перевірки щодо допуску до особливих робіт); б) процедурного характеру (виконувати письмові доручення слідчого, вказівки прокурора та ухвали слідчого судді суду і запити повноважних державних органів, установ та організацій про проведення оперативно-розшукових заходів; виконувати у межах своєї компетенції запити правоохоронних органів інших держав або міжнародних правоохоронних організацій відповідно до законодавства України, міжнародних договорів України, а також установчих актів та правил міжнародних правоохоронних організацій, членом яких є Україна; інформувати відповідні державні органи про відомі їм факти та дані, що свідчать про загрозу безпеці суспільства і держави, а також про порушення законодавства, пов'язані зі службовою діяльністю посадових осіб); в) допоміжно-забезпечувального характеру (здійснювати взаємодію між собою та іншими правоохоронними органами; забезпечити із залученням інших підрозділів безпеку працівників суду і правоохоронних органів, осіб, які надають допомогу, сприяють оперативно-розшуковій діяльності, осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів цих осіб).

На підставі аналізу змісту прав та обов'язків суб'єктів оперативно-розшукової діяльності можна переконаватися, що їх обов'язок здійснювати профілактичну діяльність залишається декларативним внаслідок відсутності правового підґрунтя такої діяльності у кримінальному процесуальному законодавстві. Науковцями та практиками переконливо доведено, що профілактична діяльність – це один з основних засобів протидії злочинності, до того ж вона має найбільш гуманний характер. Зазначена функція полягає у запобіганні найпоширенішим загально-кримінальним злочинам та адміністративним правопорушенням, а також у виявленні причин та умов вчинення кримінальних, адміністративних правопорушень та вжиття заходів щодо їх усунення. Водночас якісне та змістовне виконання зазначеної функції поліцією гарантує ефективну протидію злочинності, оскільки профілактична функція спрямована на те, щоб виявляти та усувати (руйнувати) умови і фактори, які сприяють вчиненню правопорушень (у тому числі злочинів) або так чи інакше спонукають до їх вчинення [6, с. 179]. Отже, відсутність достатнього нормативно-правового підґрунтя здійснення профілактичної діяльності суб'єктами оперативно-розшукової діяльності негативно позначається на можливості держави контролювати злочинність, переводить акцент впливу з причин та умов на наслідки вчинення злочинів та правопорушень.

На нашу думку, з метою створення ефективної системи протидії злочинності у процесі оперативно-розшукової діяльності Кримінальний процесуальний кодекс України має бути доповнений положеннями, в яких мають бути конкретизовані поняття, структура, підстави, суб'єкти, форми та методи діяльності із профілактики кримінальних злочинів та правопорушень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Букін М.П. Проблеми розмежування правовідносин, які виникають під час оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ. Вісник Харк. нац. ун-ту внутр. справ. 2010. Вип. 4 (51). Ч.1. С. 159–167.
2. Нерсесянц В.С. Общая теория права и государства: учебник для юридических вузов и факультетов. Москва: НОРМА-ИНФРА–М, 1999. 552 с.
3. Корнуков В.М. Обеспечение и защита прав личности как основная задача и концептуальная основа реформирования российского уголовного процесса. Актуальные вопросы обеспечения прав личности в уголовном судопроизводстве: межвуз. сб. науч. ст. Саратов: Изд-во ГОУ ВПО Саратовская государственная академия права, 2005. С. 8-24.
4. Основи оперативно-розшукової діяльності: навч. посіб. / О.Ю. Анциферов та ін.; за ред. С.М. Гусарова. М-во внутр. справ України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: Золота хвиля, 2015. 311 с.
5. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30.06.1993 № 3341-XII. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 35. Ст. 358.
6. Бойко І.В. Поліцейські послуги у діяльності Національної поліції України. Збірник тез круглого столу, присвяченого 68-й річниці 3–14 прийняття Загальної декларації прав людини: збірник тез (м. Київ, 9 груд. 2016 р.). Київ: ДНДІ МВС України, 2016. С. 178-182.

УДК 343.985

ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧОГО З ОПЕРАТИВНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ З МЕТОЮ ПОДОЛАННЯ ПРОТИДІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

INTERACTION OF INVESTIGATOR AND DETECTIVE DURING OVERCOMING COUNTERACTION TO INVESTIGATION OF CRIMES IN THE SPHERE OF OFFICIAL ACTIVITY

Ромців О.І.,

*кандидат юридичних наук,**доцент кафедри конституційного та міжнародного права**Навчально-наукового інституту права та психології**Національного університету «Львівська політехніка»*

Стаття присвячена аналізу процесуальних і непроцесуальних форм взаємодії слідчого з оперативними працівниками під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності в умовах протидії. На підставі аналізу опитування слідчих МВС і прокуратури встановлено найбільш використовувані форми їх взаємодії з оперативними працівниками з метою подолання протидії розслідуванню службових злочинів. Надано практичні рекомендації щодо ефективної співпраці слідчого з оперативним працівником під час розслідування злочинів цього виду.

Ключові слова: злочин, службова діяльність, протидія, розслідування, взаємодія.

Статья посвящена анализу процессуальных и непроцессуальных форм взаимодействия следователя с оперативными работниками при расследовании преступлений в сфере служебной деятельности в условиях противодействия. На основании анализа опроса следователей МВД и прокуратуры установлены наиболее используемые формы их взаимодействия с оперативными работниками с целью преодоления противодействия расследованию должностных преступлений. Внесены практические рекомендации по эффективному сотрудничеству следователя с оперативным работником при расследовании преступлений данного вида.

Ключевые слова: преступление, служебная деятельность, противодействие, расследование, взаимодействие.

The article is devoted to the analysis of procedural and non-procedural forms of interaction of the investigator with operational employees during the investigation of crimes in the sphere of official activity in the conditions of counteraction. Based on the analysis of the survey of investigators of the Ministry of Internal Affairs and the Prosecutor's Office, the most used forms of their interaction with operational personnel were established in order to overcome the counteraction to the investigation of official crimes. Practical recommendations for effective cooperation between the investigator and the operational officer during the investigation of crimes of this kind are given.

Key words: crime, official activity, counteraction, investigation, interaction.

Процес подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності відрізняється складністю й потребує застосування значної кількості сил і засобів, а також необхідності повного інформаційного забезпечення слідчого в подоланні такої протидії, що спонукає його до здійснення організації ефективної взаємодії з оперативними підрозділами, іншими частинами і службами та громадськістю.

Питаннями взаємодії під час розслідування злочинів займалося багато вітчизняних і зарубіжних науковців, серед них – М. Багрій, А. Балашов, С. Бородин, М. Гапанович, І. Гуткін, А. Дунаєва, О. Закатов, В. Ковальов, А. Кругліков, А. Ляш, І. Мартинович, І. Озерський, В. Трухачев, Г. Цимбал, Г. Усагий, О. Яцюк та інші. Проте низка теоретичних і практичних проблем взаємодії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності та ще й в умовах протидії потребує більш ґрунтовного дослідження, що й зумовлює актуальність дослідження.

Метою статті є з'ясування найбільш типових форм взаємодії слідчого з оперативним працівником під час подолання протидії розслідуванню злочинів у сфері службової діяльності.

Взаємодія під час розслідування злочинів у тому числі у сфері службової діяльності – це один із методів протидії злочинності, який полягає в узгодженості та поєднанні в порядку й на основі закону зусиль декількох осіб, підрозділів, органів тощо заради забезпечення оптимізації досудового розслідування кримінальних правопорушень. Причому потрібно враховувати, що взаємодія зумовлюється потребою раціоналізації кримінального провадження. Відповідно, вона є одним зі способів організації розслідування кримінальних правопорушень задля забезпечення його ефективності [1, с. 170].

Серед елементів взаємодії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності можна виділити такі її невід'ємні складники: